

С. 146-150.

14. Римское частное право / под ред. И. Б. Новицкого и И. С. Перетерского. – М.: Юрид. изд-во М-ва юстиции СССР, 1948. – 511 с.

УДК 347.965.42(043.2)

Соловйова Т. А., студентка,
Київський університет права, м. Київ
Науковий керівник: Загрішева Н. В., старший викладач

МЕДІАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОГО СПОРУ В УКРАЇНІ

Один з альтернативних способів вирішення економічних конфліктів, який дедалі більше привертає до себе увагу в Україні, є медіація як особлива форма посередництва при врегулюванні господарських спорів, що виникають між учасниками господарських відносин.

Окремі питання визначення поняття, ознак медіації практичних аспектів її застосування як альтернативного способу захисту прав учасників різних категорій спорів досліджувались, зокрема, у працях: Н. Бондаренко-Зелінської, Г. Єрмоменко, К. Канішевої, Л. Момот, Ю. Притики, Д. Проценко, Ю. Сліпченко, Г. Ульянової та ін. В той же час, актуальні питання впровадження практики вирішення господарських спорів у позасудовому порядку, зокрема за участю медіатора, не зазнали достатньо широкого висвітлення у вітчизняних наукових дослідженнях. Разом з тим, визначення правових засад запровадження медіації, визначення категорій господарських спорів, вирішення яких можливе за участі медіатора, має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки має сприяти більш ефективному захисту прав та інтересів суб'єкта господарювання.

Медіація визначається як переговори за участі нейтрального посередника (медіатора), добровільний і конфіденційний процес, в якому нейтральна третя сторона (медіатор) допомагає конфліктуючим сторонам досягти взаємоприйнятої угоди, як метод, за яким сторони управляють і володіють як самим процесом, так і його результатом – угодою, тобто нічого не вирішується без згоди сторін [8].

Вихідні і визначальні правові ідеї, положення та засади, які становлять процедурне та організаційне підґрунтя здійснення процедури медіації і спрямовані на ефективне, взаємоприйнятне,

законне розв'язання конфлікту між учасниками спору іменуються в юридичній літературі принципами медіації [9]. Такими базовими принципами медіації, які найбільш розповсюдженні у законодавстві про медіацію зарубіжних країн і визначені в основних рамкових міжнародних документах, є:

— добровільність, тобто прийняття усвідомленого рішення учасниками господарських відносин – сторонами процесу про застосування такої альтернативної процедури розв'язання спору, можливість відмовитися від участі на будь-якому етапі, причому будь-який тиск на сторони заборонений (слово «добровільність» акцентує, що рішення не може бути результатом зовнішнього примусу чи активного переконання будь-кого у необхідності певного спрямування дій, – воно не повинно бути результатом активного впливу волі іншої особи, а лише результатом вибору господарюючого суб'єкта, що ґрунтується на повній інформації про ситуацію);

— рівність сторін – сторони мають рівні права піз час медіації, не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

— нейтральність медіатора – медіатор повинен виконувати свої обов'язки неупереджено, ґрунтуючись на обставинах справи, беручи до уваги думку сторін та не нав'язуючи сторонам певного рішення, яке приймається винятково за взаємною згодою сторін;

— конфіденційність – інформація, отримана медіатором під час проведення медіації, є конфіденційною і не може бути розголошена ним без попередньої згоди сторін (учасники процесу повинні бути впевненими, що інформація, яку вони повідомили, потім не буде використана проти них і інших випадках). Дуже важливим у контексті цього принципу є закріплення на рівні закону «іммунітету» для медіатора, а це, в свою чергу, означає, що медіатор не може бути допитаний щодо інформації, яка стала йому відома під час проведення медіації або стосується безпосередньо суті медіації, крім випадків, коли сторони не заперечують проти розголошення такої інформації.

У вітчизняній системі права давно назріла потреба запровадження інституту медіації, що пов'язано з неефективністю й недосконалістю судової системи України та низьким показником виконання судових рішень. Як показує досвід, за наслідками судового чи третейського розгляду господарського спору, зазвичай,

результатом повністю або частково незадоволені обидві сторони [1].

Останнім часом дедалі частіше можна зустріти практику альтернативного вирішення правових конфліктів без звернення до класичних судових процедур. Однією з таких альтернатив є процедура медіації, що набула широкого застосування у європейських країнах [2].

Медіація як техніка ведення переговорів між сторонами правового конфлікту популярна в США та країнах Західної Європи, оскільки має багато переваг у порівнянні з судовим вирішенням спорів. [3]. Зокрема, поширена в Швейцарії, Канаді, Австрії, Бельгії, Норвегії, Фінляндії, а також практично в усіх країнах-членах Європейського Союзу [4]. Наприклад, у ст. 2 Акта медіації Республіки Мальта зазначено, що медіація – це процес, у якому медіатор сприяє переговорам між сторонами, щоб допомогти їм досягнути мирової угоди щодо спору. Статтею 1 Закону Румунії «Про медіацію та організацію професії медіатора» встановлено, що медіація є додатковим способом урегулювання конфліктів шляхом примирення за допомогою третьої особи, яка має спеціалізацію медіатора, в умовах нейтральності, справедливості та конфіденційності. Відповідно до розділу 2 (1) Єдиного закону про медіацію США медіація – це процес, у якому посередник полегшує спілкування та переговори між сторонами, щоб допомогти досягти добровільної згоди щодо їх спору. Згідно зі ст. 2 Проекту ЗУ медіація – альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якого дві чи більше сторони спору намагаються в межах структурованого процесу за участю медіатора досягти згоди для вирішення їхнього спору. Тобто медіація є альтернативним способом урегулювання спорів (англ. Alternative Dispute Resolution) із залученням медіатора. Її завданням є встановлення та сприяння веденню конструктивного діалогу між сторонами конфлікту (спору) з метою знайти взаємовигідне рішення для сторін конфлікту. На відміну від формального юридичного процесу сторони медіації самостійно приймають рішення щодо спору (конфлікту).

Розвиток медіації у сучасному світі обумовлюється тими реальними викликами, з якими зіштовхуються, але не завжди справляються судові системи. До таких проблем можна віднести – тривалість судових процесів, великі витрати на ведення справ у судах, надмірна заформалізованість процедури, складнощі у правовому регулюванні. Саме тому на сучасному етапі розвитку українського суспільства медіація з повним правом може

розглядатися як один з перспективних та ефективних способів альтернативного вирішення конфліктів [7].

До беззаперечних плюсів медіації належать такі: швидкість процедури розгляду конфлікту, відсутність формалізму та гнучкість процесу медіації, повна конфіденційність, можливість сторін конфлікту впливати на результати його вирішення, можливість зберегти позитивні відносини з контрагентом в майбутньому, значна економія коштів на веденні судового процесу.

Варто зазначити, що у всіх трактуваннях поняття медіації підкреслюється участь третьої сторони (медіатора), яка здійснює певну допомогу у налагодженні взаєморозуміння, інтереси якої не пов'язані безпосередньо з предметом непорозумінь. Активна третя сторона контролює процес, сприяє реалістичній оцінці ситуації сторонами, прийняттю адекватного рішення, зменшує емоційне напруження та інше.

До компетенції медіатора не входить прийняття рішення, він лише допомагає сторонам у вирішенні конфлікту. Медіація можлива саме в комплексних провадженнях, коли сторони сперечаються щодо тривалих стосунків, а предмет спору є лише видимою причиною конфлікту. Адже головним для сторін повинно бути бажання вирішити непорозуміння [3].

На сучасному етапі розвитку української держави та права запровадження альтернативних позасудових методів вирішення спорів сприятиме зменшенню навантаження на судову систему, позитивно вплине на правову культуру та свідомість, пришвидшить вирішення спорів, надасть можливість вимірювати справедливість самостійно. Для легалізації медіації необхідне прийняття нормативно-правового акту, який забезпечить належне врегулювання її процедури, дієвість, права та відповідальність учасників, способи захисту прав та інтересів у разі невиконання досягнених домовленостей, неналежного виконання або відсутності таких домовленостей взагалі тощо.

Комітет ВРУ з питань правової політики та правосуддя розглянув на своєму засіданні 02.09.2015 р. (протокол № 31) проекти Законів України про медіацію № 2480-1 від 09.04.2015 р. та № 2480 від 27.03.2015 р. [5]. Комітет вирішив рекомендувати Верховній Раді України повернути зазначені законопроекти суб'єкту права законодавчої ініціативи на доопрацювання.

Проект Закону України «Про медіацію» (№ 2480 від 27.03.2015 р.) визначає правове регулювання медіації, наводить основні терміни, сферу застосування, принципи (зокрема, добровільність участі, рівність сторін, активність і самовизначення

сторін медіації, конфіденційність інформації), статус медіатора тощо. Також, закон передбачає внесення змін до ст. 79 Господарського процесуального кодексу України щодо зупинення провадження у справі у разі проведення медіації.

Комітет з питань правової політики та правосуддя вірно підкреслив, що недоліком проекту є відсутність чіткої правової регламентації порядку доступу до професії медіатора та припинення статусу медіатора. Крім того, не вирішується належним чином питання правового статусу медіатора як суб'єкта підприємницької діяльності або незалежної професійної діяльності (за аналогією зі статусом адвоката, арбітражного керуючого, нотаріуса) [5].

На нашу думку, на законодавчому рівні необхідно, шляхом внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, наділити посередника правом знайомитись із матеріалами справи, щодо якої розпочата процедура медіації. На основі зібраної інформації медіатор може здійснити аналіз конфлікту щодо сторін, предмета та підстав спору, передбачити специфічні інтереси сторін, ступінь важливості спірних питань для кожної із них, позиції та інтереси сторін, їх зацікавленість у співпраці з опонентом, когнітивні, мотиваційні та емоційні чинники виникнення конфлікту тощо.

В Україні варто також прийняти кодекс етики медіатора та забезпечити його виконання. Потрібно передбачити відповідальність медіатора за порушення конфіденційності. У разі грубого порушення кодексу етики медіатора слід передбачити можливість сторонам отримати компенсацію збитків шляхом подання позову до суду та ініціювати заборону медіаторові займатись медіацією у майбутньому. Окрім того, в українському процесуальному праві слід передбачити механізм зобов'язання судів надавати сили обов'язкового виконання угодам, прийнятих внаслідок проведення медіації [4].

Отже, підхід з позиції права до вирішення спірних питань і конфліктів є необхідним у суспільстві і може бути ефективним, особливо, якщо випадок підпадає під юридичні норми. Однак недосконалість законів, неможливість передбачити в них всю специфіку і складність ситуації, відставання від реальної практики, перевантаженість судів, тривалість судового розгляду, труднощі у реалізації прийнятих судом рішень свідчать про обмеженість такого підходу. Часто винесення судового рішення не означає дійсного вирішення конфлікту, а навпаки провокує його ескалацію [6]. Тому виникає потреба пошуку альтернативних шляхів вирішення юридичних конфліктів. У той же час, медіація може стати

ефективним способом улагодження спорів в площині реалій українського суспільства.

Медіація є перспективною та здатна самотійно і на рівних правах конкурувати з іншими процедурами вирішення конфліктів, оскільки у кожного з них є своя унікальна ніша у системі конструктивного вирішенні юридичних конфліктів.

Література

1. Резнікова В. Медіація (посередництво) як спосіб вирішення господарських спорів / В. Резнікова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К., 2012. – С. 10-15.

2. Иванова Е. Н. Место медиации в юридической практике [Електронний ресурс] / Е. Н. Иванова // Развитие альтернативных форм разрешения правовых конфликтов в России: практика, проблемы, перспективы: тезисы участников Всероссийской конференции 19-21 октяб. 1999 г., Геленджик. – Режим доступу: www.lawclinic.ru/library.

3. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів // О. В. Белінська // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 1 (5). – С. 158-160.

4. Бучко В. Б. Доцільність та перспективи запровадження інституту медіації в цивільному та господарському процесі України / В. Б. Бучко // Науково-практична Інтернет-конференція 10.12.2015.

4. Висновок Комітету з питань правової політики та правосуддя від 02.09.2015 щодо проекту Закону України про медіацію від 27.03.2015 // [Електронний ресурс]: Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558

5. Шацька Б. Методичні переваги та законодавчі перспективи в Україні / Б. Шацька // Юридична газета. – № 5 (270). – 1 лютого 2011 р.

6. Подковенко Т. О. Інститут медіації: зарубіжний досвід та українські перспективи / Т. О. Подковенко // Актуальні проблеми правознавства. – 2016. – Вип. 1. – С. 26-29.

7. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 29. – Ст. 367.

8. Притика Ю. Д. Посередництво як нова форма вирішення приватноправових спорів / Ю. Д. Притика // Вісник господарського судочинства. – 2005. – № 1. – С. 231-237.